

KÖZPONTI KÖNYVTÁRA
Budapest IX., Dörmötör tér 8.
KÖZGAZDASÁGI MUNKÁNY EGYESÜLET

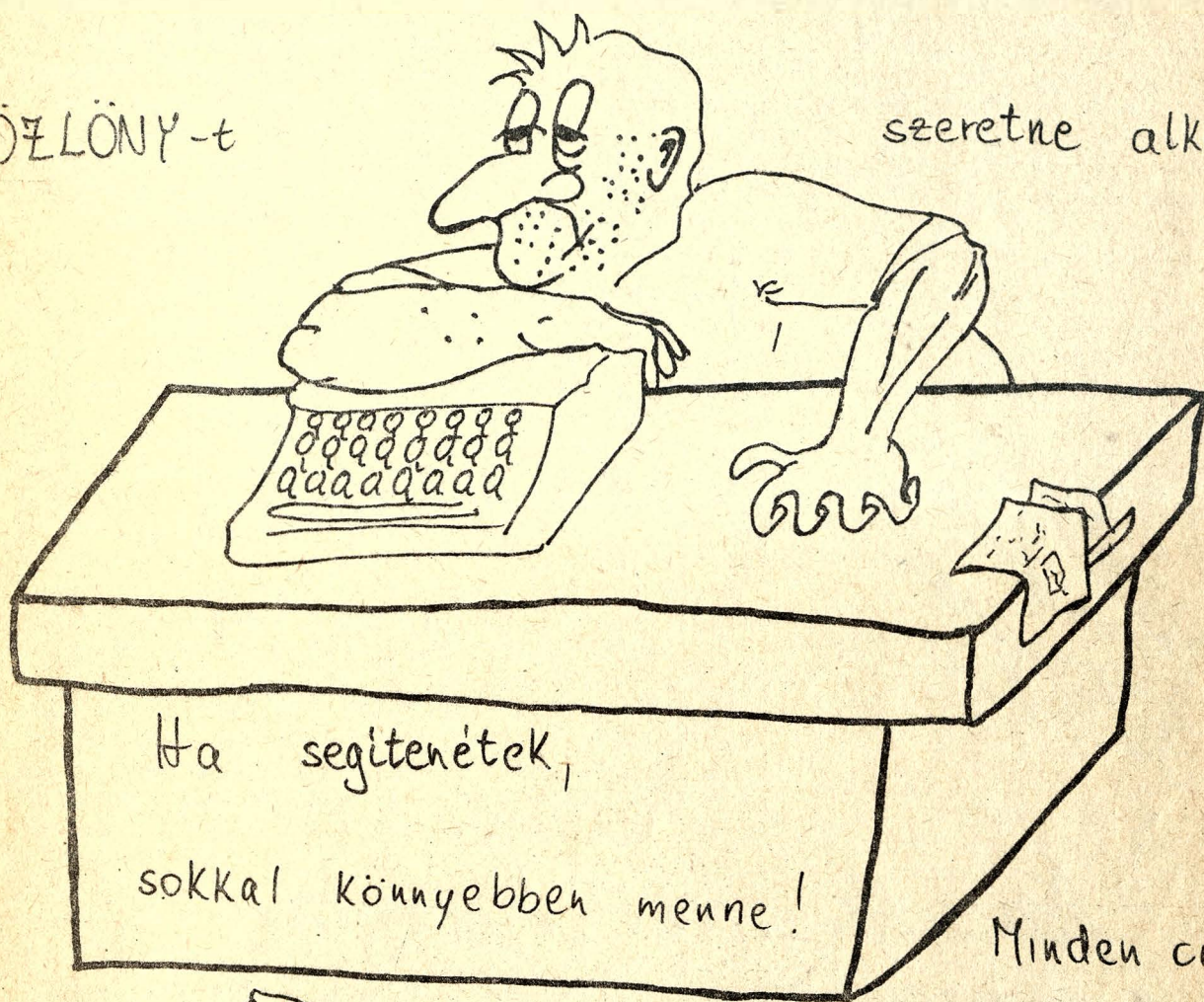
KLUB KÖZLÖNY

AZ MKKE KLUB KIADVÁNYA 1981.X.12

Ez a megtört, borostás, szánalmas alak

KÖZLÖNY-t

szeretne alkotni

Ha segítenétek,
sokkal könnyebben menne!

Minden cikket,

rajzot, ötletet

szívesen látunk

Gyertek KÖZLÖNY-t szerkeszteni!

"Soká éljenek a mészakok"

/ismeretlen szerző/

" A filmet mintha csak azért találták volna fel, hogy kifejezésre jusszon általa a tudatalatti, amely oly mélyen gyökerezik a költészetben."

Luis Bunuel

Az 1910-es és 20-as évek francia filmművészetében két korszak válik el, és folyik egymásba, az úgynevezett első avantgarde / a francia impresszionizmus / és a második avantgarde. Luis Bunuel pontosan abban az időben jelent meg Franciaországban, amikor ezen experimentalista irányzat második fele kibontakozott. Többfajta törekvés ötvöződött ebben : a valóságos állapotok megtámasztása, a film speciális eszközei segítségével egyértelmű kifejezési lehetőség megteremtése, és ennek sorában a belső világ feltárása. Ennek megfelelően voltak úgynevezett nonfiguratív absztrakt filmek, amelyek a tárgyakhoz nem köthető mozgó absztrakt formákkal igyekeztek élményt kelteni. Voltak figuratív absztrakt filmek, amelyek nem a tárgyak formáitól vonatkoztattak el, hanem csak a valóságos viszonylatoktól.

A tárgyakat elválasztották, felbontották és új sorrendbe állították annak érdekében, hogy így az alkotó látásmódjának sajátosságait érvényesítsék, ill. hogy a valóságban nem nyilvánvaló valamilyen összefüggést feltárjanak.

Ez a módszer tulajdonképpen már a szürrealizmus felé utalt, hiszen az így kapott kép nem a világ másolata, ábrázolása volt, hanem az azt szemlélő alkotó meglátásainak, világfelfogásának kifejezése.

Nem a valóságot adta az ilyen alkotás, hanem valami valóságfelettit, amely persze nem csak az alkotó tudatának felelhetett meg, hanem esetleg a film valamelyik hőséne is.

Luis Bunuelt a figuratív absztrakt ábrázolásban megelőzte például Fernand Leger, a szürrealizmushoz a burleszk felől közeledő René Clair és a dadaista Man Ray. Bunuel azonban tovább lépett az előzőeknél.

Andalúziai kutya

Az andaluziai kutya / 1929 / esetében, amelynek megszokott értelemben nincs zárt meséje, legalább vázlatosan az egymás után következő jelenségeket kell felsorolni/ utalva rá, hogy ez nem foglalja magában a film teljes gazdagságát, de bizonyos szempontu vizsgálathoz alapot ad /

Bevezetőben a film egy keskeny felhőt mutat, amely metszi a Holdat, majd egy szem átmetszését borotvakéssel. Ez megfelelője annak, hogy a felhő nemcsak a Holdat látszik metszeni, hanem a figyelő szemét is. Ennek a szubjektív látszatnak az objektívizálása a borotvával történő metszés, jelzésül annak, hogy a továbbiakban ennek a módszernek - a szubjektív objektívizálásának - az alkalmazása várható.

Tulajdonképpen ezután kezdődik a film.

Egy férfi, akinek ruháját gyermekruhadarabok is kiegészítik - megfelelően annak, hogy egy férfi potenciálisan mindig egy gyerek ígérését is hordozza - közeledik kerékpáron. Majd amikor elesik, a közeledőre **felfigyelő** nő lemegy hozzá és csókolgatni kezdi - mintegy biztatva őt tétova közeledésében. A nő a gyerekekre utaló dolgokat a férfi rendezzi el /kifejezve, hogy a férfi De a férfi -a szó szoros értelmé- a hangyaszerű lények. Ez a kéz

A filmbe itt iktatódik be heverő nő hónaljyszőre körül sünnel, eleve valami áberősíti a korábbi módszer tünik egy nő, aki meglehetősen egy különálló kezét. sából ezt az egészséges kezek is nevezhető nő, akik kíváncsiak. S el is üti egy A férfi ezen felbátorodva esne partnernőjének, az ellenállás nem küzdhető döglött szamarak, papok amelyek a hagyományos erejét jelképezik.

néhány ruhadarabjával egy ágyon és a gyerek számára összefügg. / ben- férges, nyüzsögnek belőle nem alkalmas a kézfogóra.

egy mozzanat: tengerparton párhuzamba egy tengeri rációt sejtetve, s egyben tani jelzést. Ezután feltősen unottan piszkál az A pár döbbenet nézi laká- zet birtokló, akár feleségnek nyilvánvalóan a halálát autó.

most már gátlástalanul neki- azonban ellenáll. Ez az le, mert a férfinak zongorák, stb. terhét kell cipelni, valláserkölcs visszahúzó

Bunuel ezzel felszínre hozta

azt, ami általában a tudatban / vagy éppen a "tudat alatt" / rejtőzik: két ember vonzódását egymáshoz, amelynek kiteljesülését azonban a meggyökeresedett vallásos hagyományok megakadályozzák. De még ezen is túlmegy. Ha nem jöhet létre normális kapcsolat, akkor végbemegy a tudathasadás. Ennek megfelelően megjelenik a férfi másik énje, akinek a kezében a könyvek - a hagyományos kultúra jelképei - pisztollyá válnak, amellyel lelövi a vágya elfojtásába bele nem nyugvó ént. / Az elhelyezkedett az ágyon a gyermekruhadarabokkal. / Egy halálfejes lepke jelképezi a halált. És a nő hónaljyszőrének a férfi állán való megjelenése az aberráció, amely a normális kapcsolat lehetetlenségével teljes lesz. A nő eltávozik a szobából, hogy egy másik férfival találkozzék. De a befejezés - a tengerparton homokba ásott férfi és a nő vak, rovarokfalta fejével - megmutatja, hogy ez a megoldás a szenvedéssel és a borzalommal egyenlő. Többfajta jelzés található ebben a filmben. A gyermekruhadarabokat is viselő vagy férges kezű férfi más módon jelez valamit, mint a zongora a papokkal és a döglött szamarakkal vagy a fegyverré váló könyv. Ezáltal még inkább különbözik az aberráció jelzése a szexuális töltetű hónaljyszőr újra és újra való megjelentetésével. / Figyelembe kell venni, hogy ebben az időben a film még nemigen mutathatott meztelenséget, tehát a szexuális jelzések maguk is közvetettek. / A többfajta jelzések számát az is gyarapítja, hogy Bunuel a halál jelentésénél külön beiktatott egy részt a halál jellegéről. Egy kéz egy meztelen női háton csuszik végig a halál euforikus pillanatát érzékeltetve. Emberek sietnek oda, mert a halál mindig nyilvánvaló. De vannak, akik elkerülik, mert érdektelenség is megmutatkozik vele kapcsolatban. Mindez ugyanúgy leegyszerűsített jelzés / annak számára, aki ismeri a sokszor fréudi kulcsot/, mint ahogy az események is maximálisan leegyszerűsítettettek. Ez megfelelt annak a célnak, hogy ne egy történet jelenjék meg a néző előtt, hanem a valláserkölcs hatása lelepleződjék a legtermészetesebb, legemberibb kapcsolat lehetetlenné válásával.

A lelepleződés belső konfliktus nyomán kibontakozó belső küzdelemben ment végbe - a neveltetés visszahuzó szerepe, a tudathasadás stb. - és egy belső torzulásban kulminált. Kétfajta kísérlet találkozott tehát össze. Kísérlet a belső világ feltárására - a társadalomkritika érvényesítése érdekében - s kísérlet olyan jelzések felhasználására, amelyeknek meghatározott és pontos tartalmuk van. Az összekötő kapocs az ábrázolási anyag intellektualizálása volt. Élesen szembefordulva azzal a fajta -korlátolt- ábrázolással, amely szinte kizárólag olyan jelentésre támaszkodott, amit az események a valóságban kidolgozott, természetesnek vehető/ de éppen ezért banális és vulgáris/ asszociációk alapján nyújtottak, a szürrealisták - köztük elsősorban Bunuel - nem a jelenségeket szervezték egységbe, hanem a viszonyt kifejező jelzéseket és freudi jelentéseket. Ezzel valójában torzítás nélkül - hiszen a belső tények vetültek ki - fejezhettek ki igen súlyos tartalmakat. Persze éppen ez a túlzott intellektualizáltság akadályozta meg / a destruktív jellegen túl/, hogy a szürrealista ábrázolási mód egy az egyben beépüljön a filmművészetbe. Segítették annak fejlődését, új lehetőséget tártak fel, de közvetlenül olyan jelzések mint például a halál euforikussága, nyilvános és közönyt kiváltó jellege nem válhattak általánossá, mert túlságosan bonyolultak voltak elvontak. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a kísérletezés mindig bizonyos szélsőséget, túlzást jelent, amely elkerülhetetlen a továbblépéshez. Különösen amikor a filmművészetnek nemcsak a speciális ábrázolási módját kellett felfedezni, hanem sajátos és jellegzetes eszközeit is. Bunuel

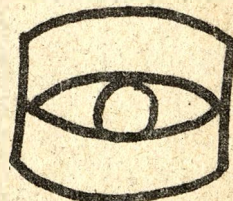

A 60-as években, Bunuel másik alkotói korszakában készültek el az Egy szobalány naplója/1963/, és a Trisztana /1969/ c. filmek, melyekben olyan nagyszerű színészek alakítják a különböző szerepeket, mint Jeanne Moreau, Michel Piccoli, Catherine Deneuve, Fernando Rey, Franco Nero.

Információk

X.13. BME "R" klub

Közép-kelet Európa Klub:
Csíkszentdomokos egy napja
-diaporámás előadás-

X.15. 15⁰⁰ TNGY megbeszélés a
KLUBBAN

BODOR ADAM

A szántóvető szerencséje

A medgyesi Mathias Bordon ötvenkét-többször született, egy füllel jött a világra. A bal füle hiányzott. Amilyen születési rendellenesség volt ez, az elfogult rokonok már-már rá is kenték volna az akkori szigorú időkre (Bordon papa elesett az osztályharcban, Bordonné mérhetetlen szorongások közepette hordta ki a gyereket), de az igazság az, előfordult már ilyen apróbb hiba a családban. A Kassélben (NSZK) élő Max Bordont, az előbbi unokafivérét például, más történelmi körülmények között, kezzenként hat újjal áldotta meg a gondviselés.

A medgyesi Bordonok tőzomszédja és Mathias Bordon kebelbarátja bizonyos Horst-Csaba Jékely mostanság Weimarban járt, s egy este felé jöszál a Köln-Lipese között közlekedő nemzetközi gyorsvonatra. Megállt az egyik elsőosztályú vagon menetiránytól számított második ablaka előtt és kitekintett a tájra. A hol közeledő, hol jelentéktelenül távolodó domborsort figyelte. Ugyanezen a vonaton, ugyanabban a vagonban utazott a kasseli Max Bordon is. Nem éppen véletlenül, mert amint a gyorsvonat Apolda felé közeledett, Max Bordon leemelte a csomagtartóból lapos diplomata táskáját, és kilépett a folyosóra. Apolda fölött lomha dombok sora húzódik, a vonulat egyik magaslatán ritka nagy szélmalom áll. Amikor a vonat úgy nagyjából a szélmalommal egyvonalba ért, Max Bordon megállt a menetiránytól számított második ablak előtt, közvetlenül Horst-Csaba Jékely mellett. Horst-Csaba Jékely egy pillantást vetett a fogózkodón zongorázó újjakra és megszólalt:

- Te vagy az, Max?
- Én vagyok — mondta Max Bordon.
- Kösz, hogy eljöttél — mondta Horst-Csaba Jékely.
- Eljöttem — mondta Max Bordon. Lapos diplomata táskájából sima vörös dobozt vett elő. Átnyújtotta Horst-Csaba Jékelynek.
- Ilyen nagy? — kérdezte Horst-Csaba Jékely.
- Ekkora — mondta Max Bordon.
- Kösz — mondta Horst-Csaba Jékely.
- Szép volt tőled.
- Nem tesz semmit — mondta Max Bordon.
- Nagyon rendes voltál — mondta Horst-Csaba Jékely.
- Nem tesz semmit.
- De mégis.
- Tudod, hogy van.

Orvosok és diverzánások

„Az egészség nem a betegség hiánya, hanem a teljes testi, lelki és szociális jólét állapota.”
WHO

Neves genetikusunk műsorában figyelmeztetnek az orvos illetékességi körének hatáira. Rádióriportban többen hangsúlyozzák, hogy tartanak az olyan orvostól, aki képzési ideje alatt más tudományokkal is foglalkozik. (közgazdaságtan, ökológia, szociológia).

Aki átlépi a határokat, az végleg elszakad a pályától, lobogtatják mások jogosulatlanul. Németh László, Csáth Géza vagy Vekérdi László csak a minőséget tisztelő élete pályáját.

Igy a szerepmezsgyék mögé szorított orvostól nem várható több, mint hogy a beteg embert behelyettesítse a betegéget jelentő adathalmazal — illetéktelen behatolás, szerephatár-átlépés. Lízárva. A kezdeti együttérzést lassan a rutin bolcs és cinikus tárgyilagossága váltja fel: Ké mint szabot, úgy szakad el.

Sohajtsimji, de tragédiákat hurcoló szavak.

Mindenkihez hivatatos a halál, és a meghívólevelét betűi az élet betűi: G, A, C, U és T, de a pa-

pirra a szöveg a család, az iskola, a társadalom, az emberi együttélés grammatikája szerint íródik.

Orvosaink többsége nem érti ezt a nyelvtant. Érteti-e vajon szellemi határátlépések, diverziók nélkül? A társadalmi folyamatok ismerete hiján vállalhatja-e a szociális jólét fenntartásában betöltendő számonkérő, tanácsadó szerepét, melyebb lélektani, szociálpszichológiai ismeretek nélkül hogyan oldja a betegséghez való lelki gőveskedést, festi kulturáltság nélkül hogy sugallhatja a derűs, egészséges testi lét élményét.

Lehet hivatkozni, kérem:... szerepvállalás, meg hogy ez politikusok, meg lélekbuvárak, tanárok dolga.

Micsoda szellemi hiánygazdálkodásra utalnak ezek a háritások. Es mivel lehet távol tartani ama nem kíváncsi vendéget? — kérdezhetné a kíváncsibbja óvatlanul.

Higiéniét és mentálhigiéniét: nagyobb lélektani kulturáltságot, minőség-elvet a nevelésben, az otthonosság élményét városban, tájban, házban; artikulált társadalmi érdekétköztetéseket: ökológiai feggelmeit, értéklátságot helyett stabil és dinamikus értéklátszert, az ember tartalékait kímélő gazdasági mechanizmust,

a viselkedéskultúra, a szexuális kultúra és erkölcsi fejlődését, az emberi bizalom és odafigyelés bővített újratermelését, az élet során adódó pszichoszociális kihívásokat álló játékképes, derűs embert — ösztönölné a találmányra előhívott célok.

Friss diplomáját szorongató fiatal orvosunk értetlenül és egy kicsit visolyogva hallgatja ezt a megáradt követelőzést, őt mindig figyelmeztették kompetenciájának, illetékességének korlátozott voltára, hiszen még a legserényesebb kutatási részterületek határait is tisztában kell tartania.

Pedig ebben a vállalkozásban részt venni mindenki egyenlő jog illet.

És ehhez iskolákra és mesterekre van szükség. Önképzésre és tanulási lízra. Itt és most.

Legyenek más egyetemokről meghívható esti speciális kollégiumok, áthallgatható órák, legyenek közös hallgatói problémafórumok. Legyen tav a közös munkára. S végre legyen kedv diákjainkban mindehhez.

Értse meg végre mérnök, jogász, tanár, politikus, közgazdász és orvos, hogy ez az ügy — az egészség ügye — közös vállalkozás.

Lázár Imre

Orvosegyetem '81. VIII. 28

HORVÁTH IMRE AFORIZMÁK

Beszélni mindenről lehet, de hallgatni nem. Az elhallgatás rászógal, hogy zajt csapjunk körülötted. A legtragikusabb szó az, amit már nem hallhatunk. Amíg a világ kaszánya, a szellem vígyázzban áll. Amikor a vezényszó vák, a vezényelt legyen süket! Achilles is az élteti emlékünkből, hogy hol volt sebezhető. Aki példaképet másol, remekművet hamisít. Ha a zászló színét veszti, megfakul az ünnep is. Tény, hogy a számok beszélnék, de hányszor van igazuk?

Az ember azt tehetné, amit akar, ha nem mindig azt akarná, amit nem tehet.

PUSZTA SANDOR: ATOMBOMBA

Mit akartok itt fent a megöszült megörült
hideg úrben
ez isszonyu örült magasban magamban
dideregve szállván
mint részeg kotlás a leggyorsabb s legujabb
halálnak
ülve tojásán
honnán, hova, merre, minek és ki küldött?
ima ki mondja hogy nincs haladás
pár pillanat
s volt - nincs
a világ! mint rongyvászon reped szét
nyállal s velővel ragasztott bunkere
a főlésznek betonból
tengerek ugrálnak ijedtt dühükben
hegyek omolnak a mélybe
földrészek válnak sivataggá
mi elobb egyenes volt görbévé
s a görbék egyenessé /igy mondta valami
bibliai ember/
ha ezt a furcsa tojást idefenn kioldom
de hátha de hátha de hátha
ott van az én gyermekem az én fáleségem
ott az anyám testvérem is ott van a sáncon
hátha átreped a levegő dobhartyája s
a halál nagy
vad szele átzug tizezer messzi határon!
hiába
nincs utle vele, hadüzenet, kertelő vizum
és szabad átut
nem néz vámöröket sorómpót csendőrt vagy
kerge fináncot
ilyen és amolyan vonalakat csak átlép
s feldulja temetőink sok sirját hörögve
bögve szakítja le hazunk szép födelét
s töri ki a kertben az utolsó meggyfát
mit ültettél a nyáron
s annak kit szeretünk agyát szivét tüdejét
cafatokká metélve
matricának ragasztja egy ókori barlang
karcolt falaira hogy egyszer
ha él még majd valaki felfedezze
az atomkorban is élt valamiféle ember
hány szeme volt és volt-e neki lába
három-e négy-e hol volt füle szája
volt-e keze szerszáma tudott-e írni
ölelni szeretni volt-e szeme sirni
e pár ideragadt agyvelő és egyéb cafatokból
nem lehet, uraim, kielemezni.....
hány óra van? három? hányadika van ma?
mi a nevem? ki vagyok? félek idefönt a földi
s égi határon
csupa jég csupa jég csupa jég
a gépem agyam szivem a kezem is
meggémberedett veszettül
óh csak egy rántás... ledobom...kioldom
a halál tojását!

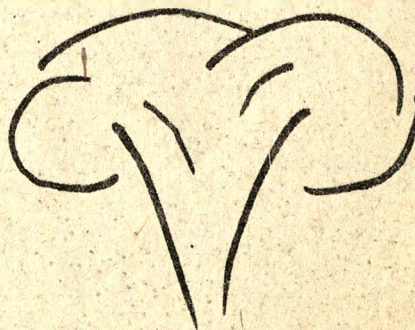
mi ez az iz? milyen sós milyen keserű
ostoba iz ez a számon?
fogy az oxigén? a tömlő kirepedt?
homlokomon hogy dobol az ér...
vérzik az orrom?
zuhanok? vagy ez az égi gravitáció már
a fölfelé való vak zuhanás és az égi
vadászterület szép felségvizei zugnak?
hallga mi ez?! a mennyei préri elszabadult
villámcsikajai dobolnak vagy ez elveszett
gyerekkor imái hüpögnek a csendben....
MIATYANK..vagy.. Mit hörögsz gyáva
önnön magad apja vagy magadon csak magad
segithesz
ha meghuzod ezt ni.. ezt a csomót itt
ezt a szerkezetecskét
Fölszálltam könnyen de leszállni
marad-e Föld még?
mi mi ez a fény? vadászgép darazsa
vad fullánkja talált el? ököllel dörzsölöm
ki a szememből -
vagy odalentről lőtt ide föl egy ostoba
gyilkos,
hogy lezuhanjak? nem ide ugysem
ér fel az ágyu légelhárító tüze ez biztos
s egyedüli életbiztosítás e bárka
acélnál keményebb alumínium fala védi
azt aki benn ül... de azok ott lent-
mi az a fény, ami ott csillog?
most gyujtják a földön e legutolsó
gyertyát
ostoba erkölcs, zavaró kényszer, te bal
előítélet
hunyd be a szemed, ha vagy még Uristen
eloldom....

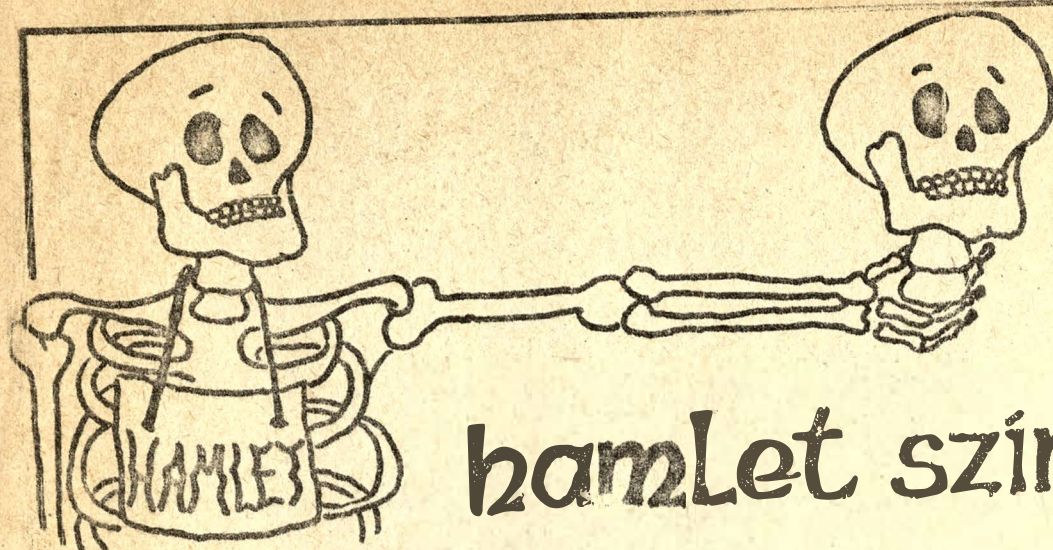
kioldtam...

atom

zuhanj

hát!

hamlet színre lép

Még nyár elején hallottuk, hogy Szikora János meghívására Bódy Gábor Hamletet rendez Győrben. Cserhalmi Györggyel a főszerepben. A hír figyelemre érdemes. Kíváncsivá tett. Nem sokkal *Psyché*-filmje hazai és külföldi bemutatói után, mit csinál a filmrendező a színpadon Shakespeare Hamletjéből? Bizonyára nem hagyománytisztelő, klasszikus előadást. Alkotótársai részben a „régiek”. A díszlet, azaz a színpadi látvány tervezője, akárcsak a *Psychében*, Buchman Gábor. Hamlet — Cserhalmi György

„Ma összpóráát tartunk — mondja a rendező. —

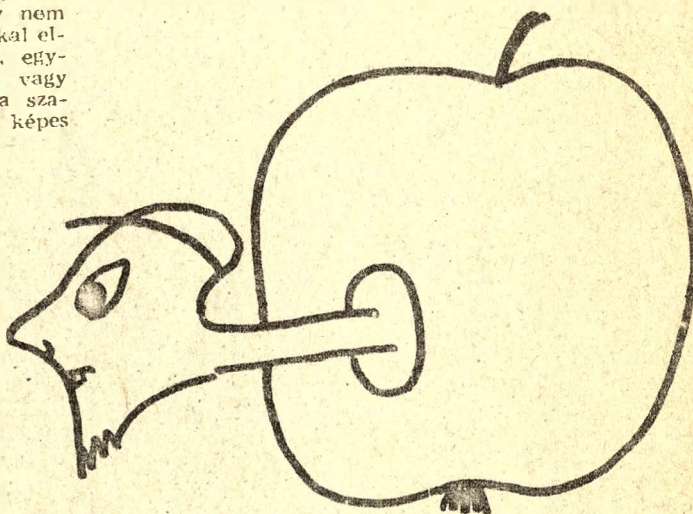
Sokszor ismételnék egy-egy rövid jelenetet; több változatot kipróbálnak, sorra tisztázódnak a helyzetek.

A következő jelenetben Cserhalmi még egyike a színen levő hat színésznek. Szinte beépül a többiekkel együtt a gyűrmáserűen lágy dőmborzatúnak ható környezetbe. Aztán jelenléte egyre felerősödik. Szerepépítése — alkotás. Figyelem sokat emlegetett mozgáskultúráját. Itt most nemcsak a szerephez kialakított színpadi mozgását látom, hanem a módot, ahogyan fizikailag és pszichikailag fellazítja magát. Mielőtt belefog egy jelenetbe, szüntelenül lazán lépeget, olykor helyben fut; hirtelen ugrással kezenáll, karját széltárva nagyokat lélegzik, megdörzsöli a fejét, megrázza magát. Bemelegít. Nekifut a gondolatnak. Tudja, hogy nem lehet mindent szavakkal elmondani. A testével, egy-egy mozdulatával vagy mozdulatlanságával a szavak ellenkezőjét is képes kifejezni.

Szikora javasol egy megoldást Cserhalminak. Ő áll és gondolkodik. Rágja a körmet, ledobja a dzsekijét. Nem szól semmit. Nem tudom, egyetért-e a rendezővel (azt hiszem, a rendező nem is a beleegyezését várja, csak adott egy labdát, amit a színész majd továbbvezet); lejátssza kétszer is készségesen a rendezői elképzelés szerint, majd: „Nem. Valami mást érzek” — s már csinálja is. „Remek!” — mondja Szikora. — „Ennél mara-

**FILM
SZÍNHÁZ
MŰSZIKA**

A szerencsések
október 30-án a
helyszínen /Győrben/
nézhetik meg az
előadást!

Klub Közlöny az MKUE Közművelődési Titkárság kiadványa

Készült az MKUE Házi sokszorosító üzemében

Felkészítő kiadó: Főbbágy Gyula

Felkészítő szerkesztő: Lovas Livia

Készítették: Czabán György, Kovács Eszter, Moldovai Viktor, Csontos András,
vagy Illikó, Turi János, Csapó Éva, Barina Livia, Jgaz Zoltán

FIGYELTEM !

Minden évfolyamról az a csoport, amelyik először mutatja be összes tagjának KLUB tagsági igazolványát, az ingyen látogathatja a filmklub előadásait! KÖMÜVELŐDÉSI TITKÁRSÁG I. em. II. sz.

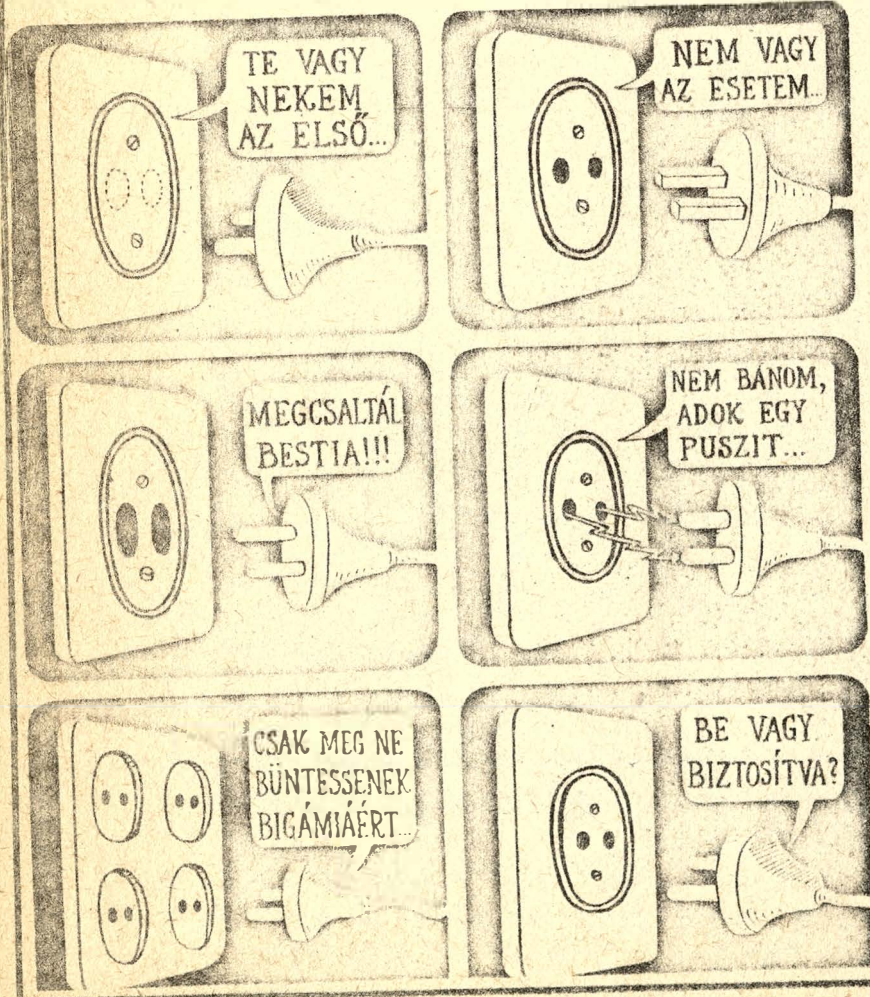
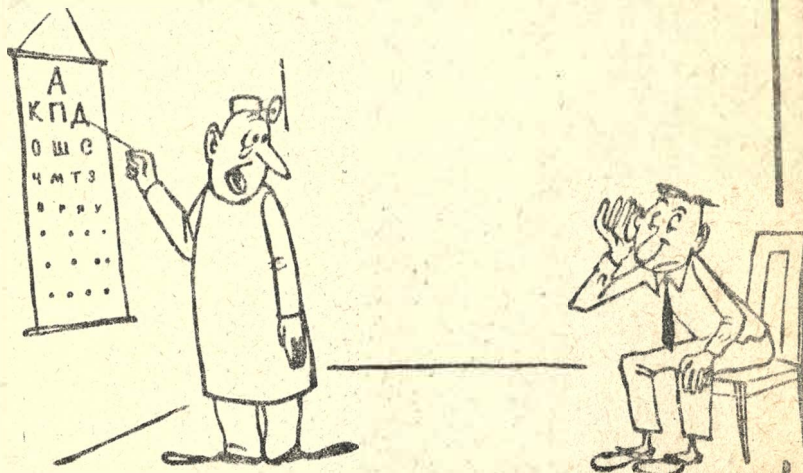
Humor

Filmünkért meg kell fizetni. Feleltesek hibáit levonják a fizetéséből.

Az a tény, hogy a kárász a serpenyőben táncol, még nem bizonyítja, hogy életvidám, optimista.

Hány ember azt hiszi, hogy a lelkiismerete tiszta, pedig csak a memóriája gyenge.

A mai fiatalok minden esetben csodálatos rövidséggel tudják meghatározni, mi kell nekik: „Több.”

Leleplezési önmagát leplezték le.

A megőregedés egyik hátránya, mondja egy reszkető kezű aggasztón, hogy az ember már kilólytyenteti a szeszt, miközben a stampedlibe tölti.

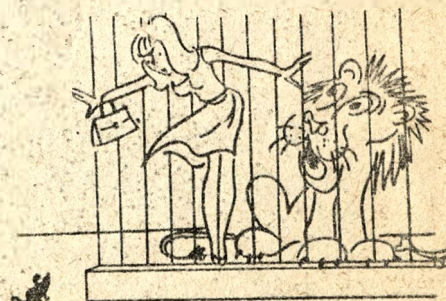
A pénznek nincs szaga, ezért rendkívüli szimat kell hozzá.

Az óvatos főszerkesztő még a szorzótáblát is csak mint vitanyagot merte leközzölni.

A hang ereje nem pótolja az érv gyengeségét.

Olyan nagyvonalú ember, hogy baklövéselt ritkán báritja másra.

A televízió a szem rágógumija.

X.16. péntek Sajtófogadás

Az érzéki csábítás irodalma

A tiltás demonizálja az irodalmat, amikor az érzéki csábítás irodalmaként hozza létre. Megjelennek a „tiltott művek” jegyzékai, a „tiltott szerzőknek” olykor még említése is tabu, a könyvtárakból kihalásszák a múlt és közelmúlt gyantáinak, eretneknek, felforgatónak nyilvánított műveit (egyes periódusokban ez nemcsak a papírzúzdáknak ad munkát, otthonuk meghitt csendjében maguk a szorongó emberek sietnek megtizedelni könyvtárukat, égetik el leveleiket, kézírataikat, aminek persze térségünkben szintén évszázados hagyományai vannak).

A hozzáférhetetlenség, az elrejtettség, a titkosság – az érzéki izgalom elemét csempészi a tiltott irodalomhoz való olvasási viszonyba. Az eredeti és szokványos olvasói beállítottság így elkerülhetetlenül esztétizálódik. Az eredetileg nem esztétikai tárgy esztétikai közvetítéssel kerül tudatunkba. Ezért esik meg velünk olyan gyakran, hogy miután a tiltott művet „magunkévá tettük”, nem érzünk semmiféle kielégülést. Végtére mégiscsak művekről, politikáról, filozófiáról, erkölcsről, művészetről van szó. Ám az egyes mű érzékiségének szétfoszlása egy pillanatra sem szünteti meg a tiltott irodalom egészének érzéki vonzerejét és magát az élvezetet sem. Hiszen amit élvezünk, nem a mű eredeti tartalma, hanem véletlen és mulandó formája; amit élvezünk, az a tiltott gyümölcs íze, sőt maga a tilalom, amely a művet a bűnös világába zárja. A tilalom *érzékivé* változtatja az irodalom tiltott részét, s ezzel *elvonakoztat* minden konkrét, különös meghatározottságától, tartalmától.

A polgári társadalom véget vet a monolitikus, abszolút uralomra töro ideológiának. A „megengedett” és „tollerált” határai mégsem az emberi szükségletek, hanem a tökehatalom „szükségletei” szerint távolnak ki. Minden megengedett és tolerált, ami megengedi és tolerálja a tőkét, ami nem akadályozza a tőke szabad mozgását és főként, ami maga is tőkét csinál. Ami akadályozza a tőke mozgását – kiiktatandó; ami nem termel tőkét, amiből nincs haszon, az nem ideológiai szempontból tilos, hanem anyagi szempontból ésszerűtlen, lehetetlen, képtelen vállalkozás. Függetlenül attól, hogy valójában az egyes emberek vagy társadalmi csoportok – esetleg az egész társadalom, az egész emberiség – érdekei és szükségletei szempontjából mennyire fontos. A tevékenység – köztük a szellemi tevékenység – ésszerűségének többé nem ideológiák szabnak határt, de nem is az emberek, hanem egyes-egyedül – a pénzhaszon.

Elméletileg nem nehéz felismerni: a dologi függés meghaladása csak úgy lehetséges, ha az értékek és normák világában újra emberi kritériumok válnak uralkodókká. A gyakorlati kérdés azonban így hangzik: kik és hogyan (milyen módon, milyen biztosítékokkal, mivel vagy kikkel szemben) képviselhetik és hogyan érvényesíthetik ezt az „emberi kritériumot” (mitől „emberi” ez a kritérium?) oly módon, hogy ne váljon különérdekek ideológiájává és a szellemi és személyi függés anakronisztikus, jöllehet – ideológiailag – jövőre irányuló formájává?

Erintettük, hogyan alakult ki a „második világ” fejlődési modelljében, elválaszthatatlannul a kényszerű és képtelen ngrástól, mellyel a felzárkózást megkísérelte végrehajtani (erőltetett ütemű iparosítás, a központi redistribúcióra épülő felhalmozás), az államszocializmus despotikus modellje, mely a tökehatalom felszámolását csak úgy tudta elérni, hogy a gyakorlati és szellemi élet egészét egy zárt, monolitikus ideológiai univerzumba zárta. Vagyis kénytelen volt – legalábbis bizonyos mértékig – a prekapitalista társadalmak (ezekben az országokban hagyományként is elevenen élő) személyi függőségi viszonyaihoz, tekintélyelvű uralmához és „bornírt” ideológiai állapotához visszatérni. De akár kényszerűségűek, akár elkerülhetők (s főleg: elkerülendő) „rossznak” tartjuk is azt, ami történt, anakronisztikus jellegével tisztában kell lennünk. Látnunk kell, hogy egy ilyen kényszerű visszatérésnek a múlthoz nagyon gyorsan eltűnnek külső és belső feltételei, s mint a „felzárkózás” stratégiája is csődöt mond. Bebizonyosodik, hogy – talán kezdetiől fogva – sokkal előnyösebb, termékenyebb, haladóbb *átmenetileg* a dologi függés egy olyan rendszere mellett megmaradni, amely egyelőre abban különbözik a kapitalizmusétól, hogy nem kizárólag a nyereség logikájának és a tőketulajdonosok érdekeinek van alárendelve, az államszocializmus despotikus típusától pedig abban, hogy a dologi és személyi tényezők egészét nem az állami bürokráciának rendeli alá. A külső és belső, a társadalmi és gazdasági ellentétek integrálása egyidejűleg – s persze egymással szemben, egymást kiegészítve – korrigálva – folyik a *piac*, a *tervezés* és az *önigazgatás*, illetve az *érdekvédelem* intézményein keresztül. Ez kétségkívül egyfajta pluralizmushoz vezet, de olyan pluralizmushoz, amely a szocializmus saját történetéhez tartozik az átmenet korszakában. A piac társadalmilag uralt autonómiája a közvetlen termelők autonómiájával egészül ki, amely így kétfelől is lehetővé teszi a korábban lényegében ellenőrizhetetlen politikai hatalom kontrollját, befolyásolását. Értelmét veszti a szellemi élet felülről történő ellenőrzése, kordában tartása, autonómiájának megvonása. Minél nagyobb a közvetlen termelők autonómiája, az állampolgárok, társadalmi csoportok, egyének cselekvési, mozgási, véleménykifejezési szabadsága, annál több valósult meg a szocializmusból. A szocializmus erejének ettől kezdve nem az államhatalom szilárdsága az egyetlen kritériuma, hanem a gazdaság, a politikai intézmények, a társadalmi nyilvánosság működőképessége, autonómiája, demokratikus szervezete. A dologi hatalom önállósága és abszolút uralma megtörik, anélkül, hogy az állam önállóságának és abszolút uralmának adná át helyét.

Főle emelkedő, elidegenült és erőszakos állam totális szellemi megőli a közember eleven szellemét, és a kényszer-közélet keretei között a „magáncsőcselék” pszichológiáját alakítja ki.³⁹

Az emberi önfelszabadítás nem az „egy lépés előre, két lépés hátra” képletet követi. Az érzéki csábítás irodalmát csak ez a felszabadulás érheti ki végre az érzékiség bűnös dimenziójából, ahová a tilalom zárja, anélkül, hogy a dologi közömbösségének engedné át a terepet. S ha ez egyszer bekövetkezik, mi is elfogódottság és felajzottság nélkül nézhetünk szembe ezzel az irodalommal – mint az előtörténet kínos furcsaságainak egyikével.

Szilágyi Ákos

jön a MOZGÓ VILÁG szerk. 12 7-kor

HETEDIK ÉVFOLYAM

Mozgó Világ 1981/augusztus

Program

október 12. hétfő Filmklub

Buñuel: Egy szobalány naplója
+ Andalúziai kutya

13. kedd: Buñuel: Tristana

14. szerda: Jazz - Dimenzió

16. péntek: Sajátosságadás - Mergő Világ

17. szombat: koncert -

Böszme disco

Film - Ezek a fiatalok

19. hétfő : Filmklub

Kazan: A vágy villámra

20. kedd: Welles: A per

21. szerda: Jazz - Dimenzió

23. péntek: Közép-Európa kör
Szlovákia

+ Dinnyés diaporáma